

Szerves kémiai szintézismódszerek

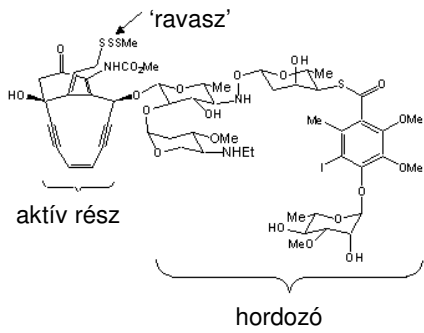
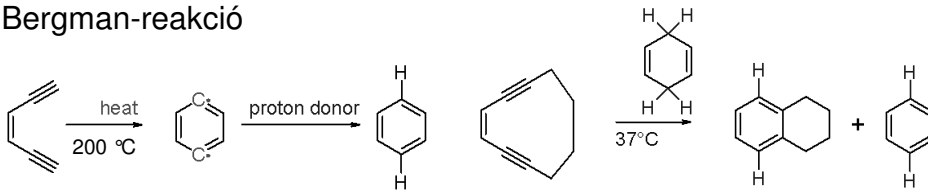
---

6. Szén-szén többszörös kötések kialakítása: alkinek és kumulének. Periciklusos reakciók

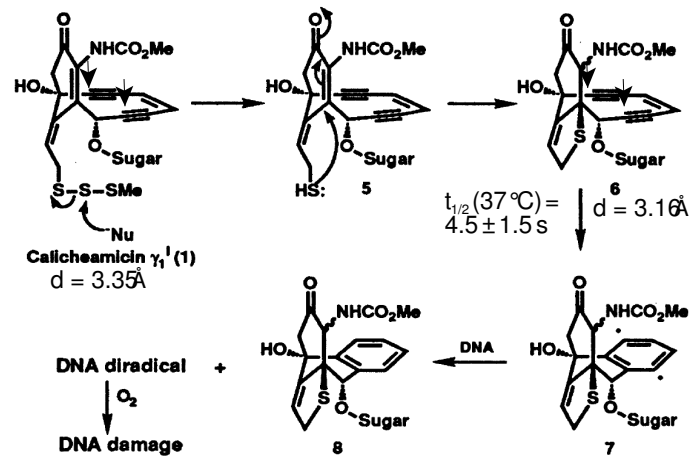
Kovács Lajos

Éndiin antibiotikumok

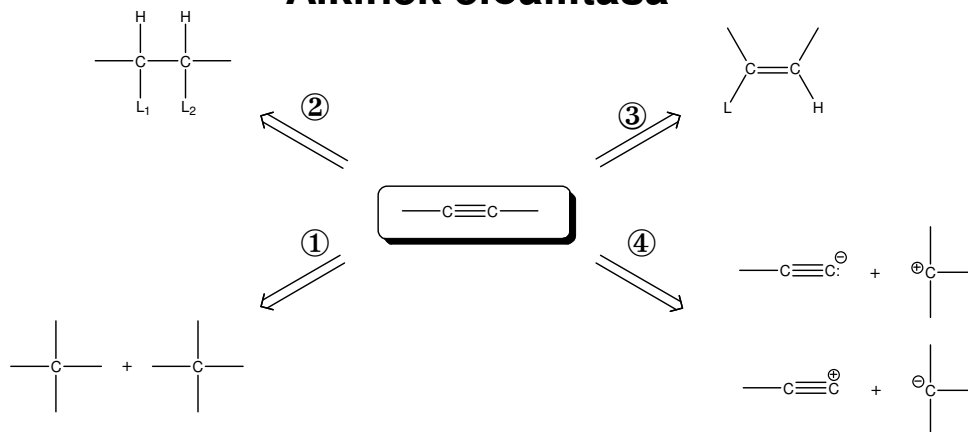
Bergman-reakció

calicheamicin γ_1^I
 a DNS 5'-TCCT szakaszát képes
 felismerni és hasítani
 $IC_{50}: 10^{-7}-10^{-11}$ M tumor sejtek ellen

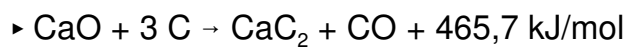

Alkinek előállítása

■ acetilén előállítása metánból

■ karbidszintézis

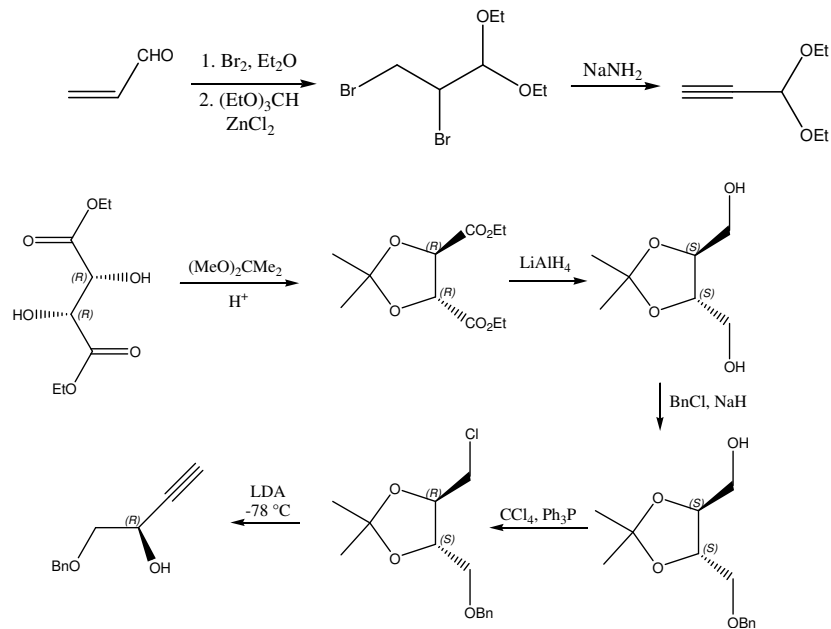
▶ 6,4 millió t (1982)

■ alkin metatézis

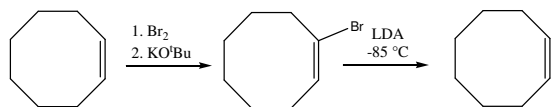
Alkinek előállítása 2.

Két távozócsoportot tartalmazó vegyületekből

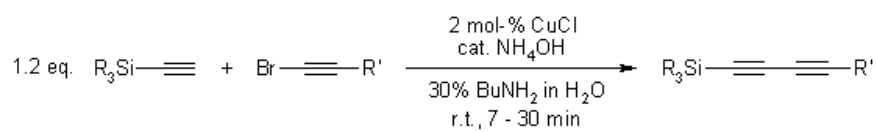
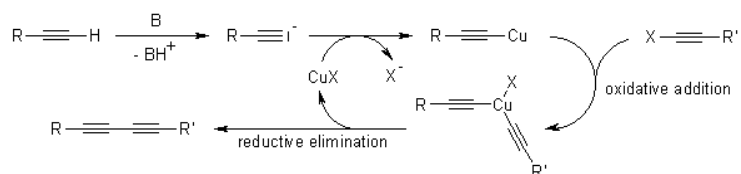

Alkinek előállítása 3.

Egy távozócsoportot tartalmazó alkénekből

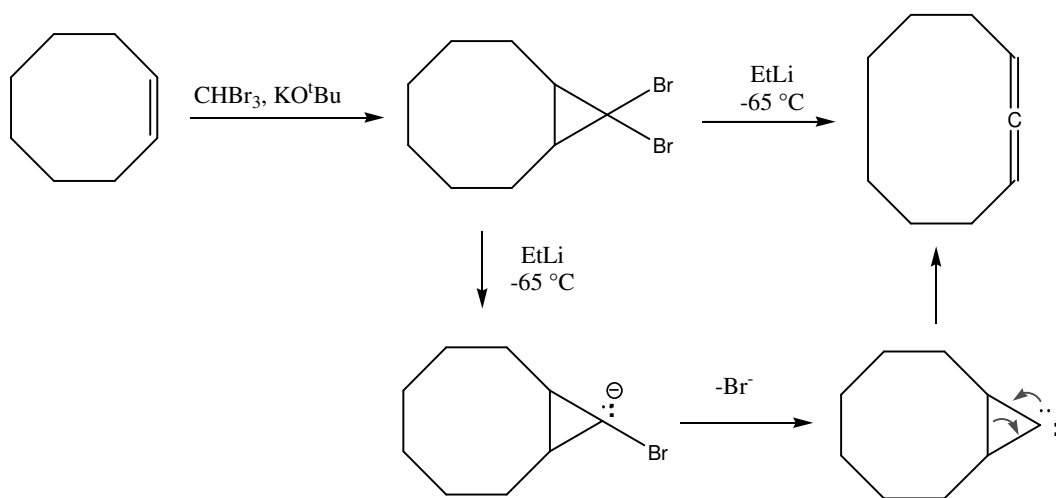
4a. A Cadiot-Chodkiewicz-reakció

Kumulének előállítása

A karbén módszer

Periciklusos reakciók

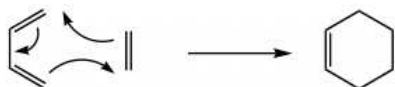
Egyidejű vagy közel egyidejű ("koncertált") kötésátrendeződés, amelyben a változó kötések egy gyűrű mentén helyezkednek el

- Cikloaddíciók
  - Diels-Alder-reakciók
  - 1,3-Dipoláris cikloaddíciók
- Elektrociklusos reakciók
- Keletróp reakciók
- Szigmatróp reakciók
- Én-reakciók

Diels-Alder-reakciók

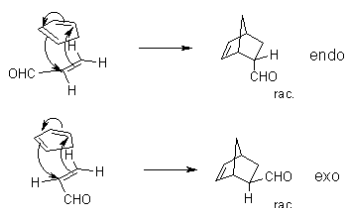
A reakció jellemzői

- Egy dién és egy alkén (dienofil) között játszódik le ciklohexénszármazék képződése közben
- $\Delta S^\ddagger$ nagy negatív érték
- $\Delta H^\ddagger$ rendszerint kicsi
- az alkénben található elektronvonzó szubsztituens rendszerint gyorsítja a reakciót
- a diénben található elektrontaszító csoport szintén gyorsítja a reakciót
- Lewis-savak szintén gyorsítják a reakciót
- kinetikus (endo) és termodinamikus (exo) termékek keletkezhetnek

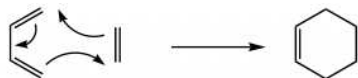

Otto P. H. Diels (1876-1954), Kurt Alder (1902-1958): megosztott kémiai Nobel-díj, 1950

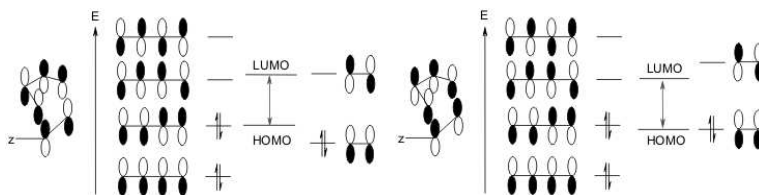
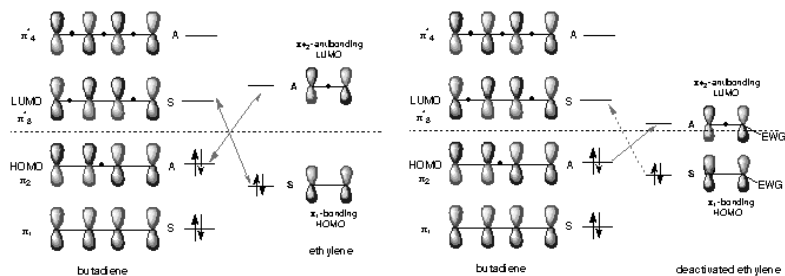

Diels-Alder-reakciók 2.

Értelmezés a frontális molekulapályaelmélet segítségével

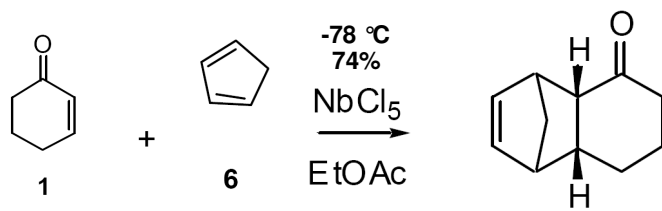
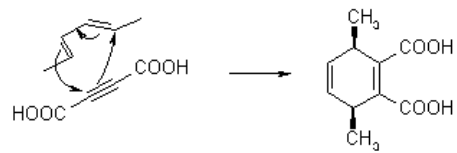
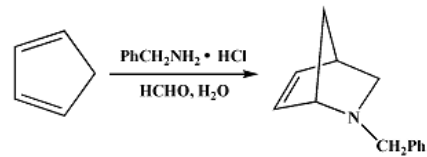
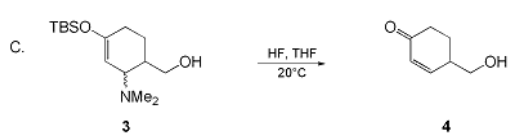
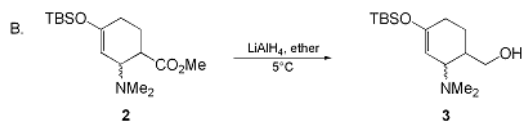
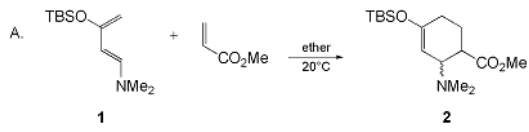

- Az új kötések kialakulása a legalacsonyabb betöltetlen (LUMO) és a legmagasabb betöltött (HOMO) molekulapályák kölcsönhatásával értelmezhető
- A legtöbb esetben ez dién-HOMO és alkén-LUMO kölcsönhatást jelent (Z = elektronvonzó szubsztituens)
- Az ún. inverz-elektronigényű folyamatokban a dién-LUMO és alkén-HOMO kölcsönhatások játszanak szerepet (Z = elektrontaszító szubsztituens)
- A kinetikus (endo) termék képződése másodlagos pályakölcsönhatásokkal értelmezhető

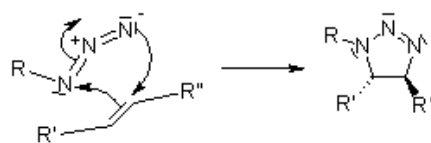
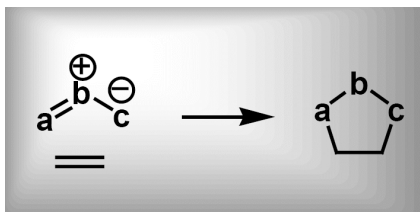

Diels-Alder-reakciók 3.

Alkalmazások

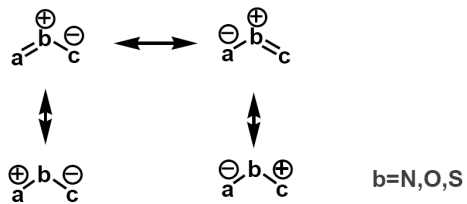

1,3-Dipoláris cikloaddíciók

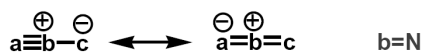

A dipólusok fajtái:

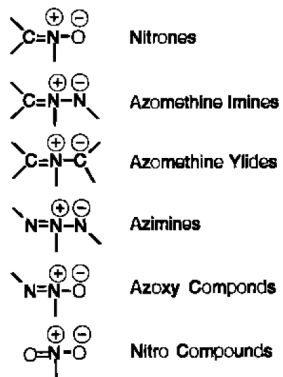
(A) Allyl anion type

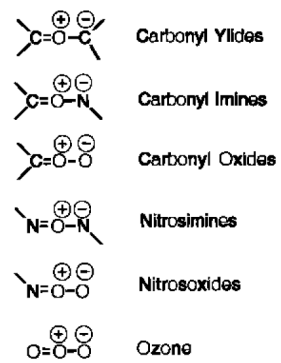
(B) Propargyl/allenyl anion type

Nitrogen in the middle

Oxygen in the middle

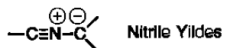

1,3-Dipoláris cikloaddíciók 2.

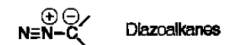
A propargil/allenil anion típusú dipólusok fajtái:

Propargyl/allenyl anion type

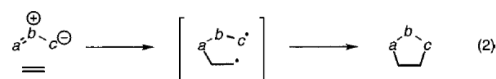
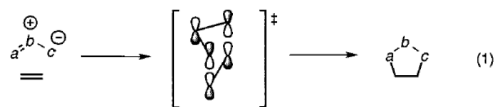
Nitrilium Betaines

Diazonium Betaines

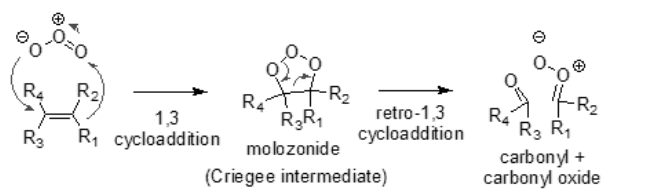

- Koncertáltan vagy kettős gyökök részvételével végbemenő reakciók
- Jó sztereoselektivitás érhető el

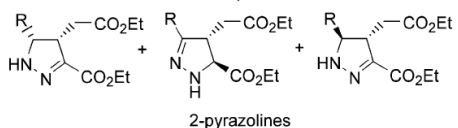
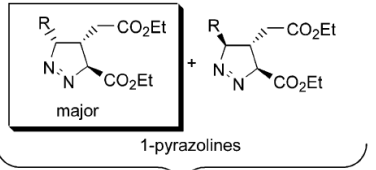
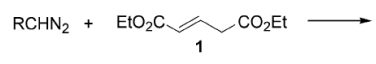
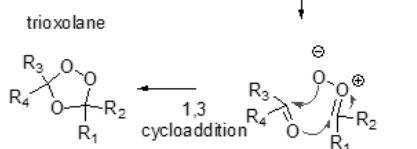

1,3-Dipoláris cikloaddíciók 3.

Alkalmazások

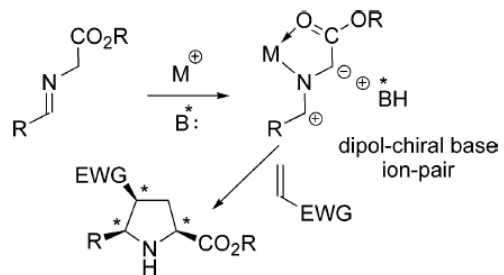
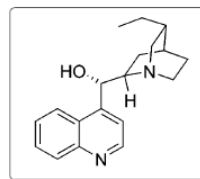
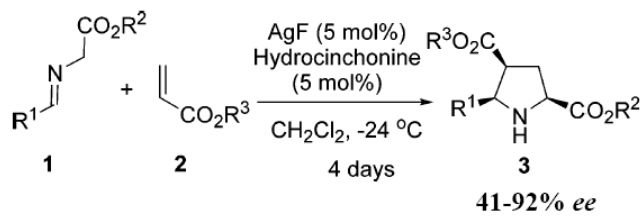

ketones ($R_n = \text{alkyl, aryl}$)
aldehydes ($R_n = \text{H}$),
reductive workup
acids ($R_n = \text{H}$),
oxidative workup

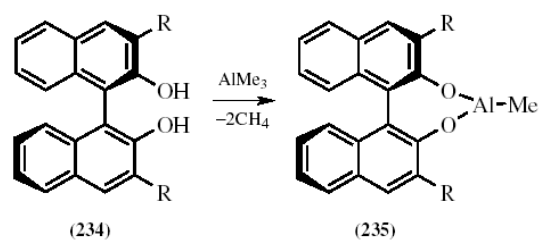
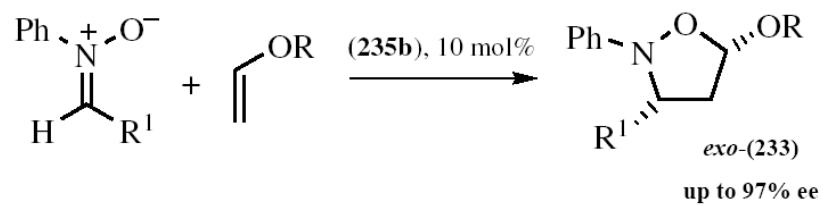
1,3-Dipoláris cikloaddíciók 4.

Alkalmazások

1,3-Dipoláris cikloaddíciók 5.

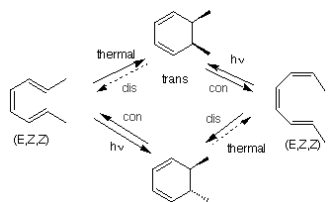
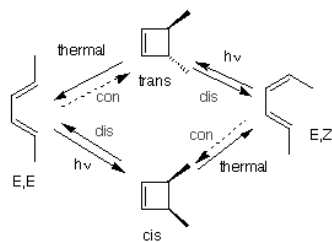
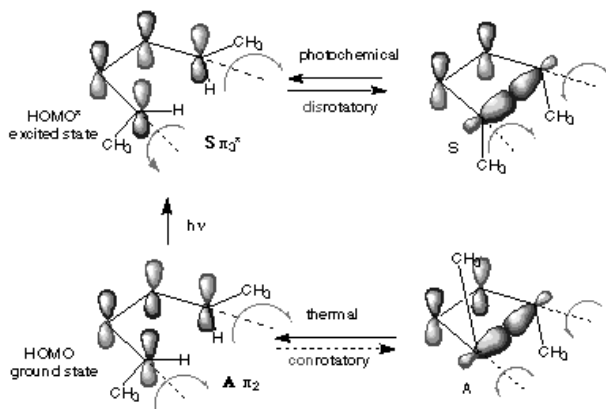
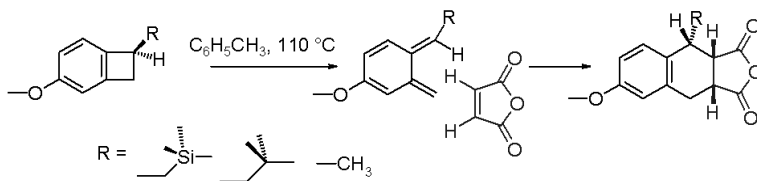
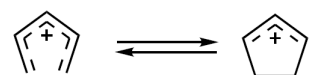
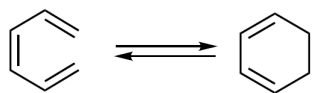
Alkalmazások

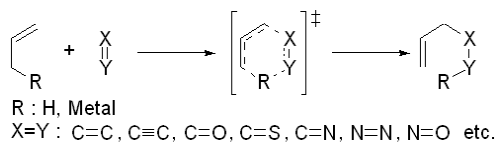
(*R*)-(235a): R = H
(*R*)-(235b): R = phenyl
(*R*)-(235c): R = 3,5-xyllyl
(*R*)-(235d): R = 2,6-xyllyl
(*R*)-(235e): R = 4-diphenyl
(*R*)-(235f): R = 2-naphthyl

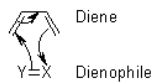
Elektrociklusos reakciók

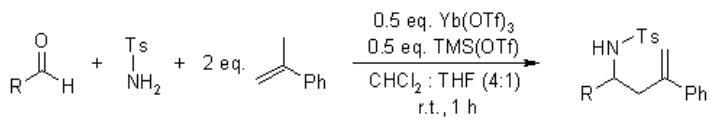
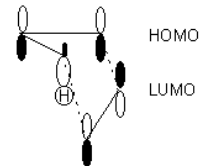
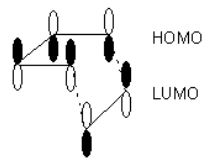
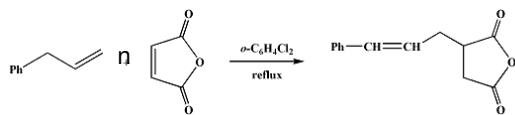
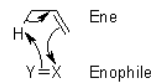
Én-reakciók

Diels-Alder Reaction

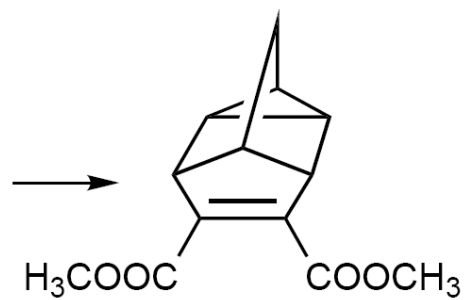

Ene Reaction

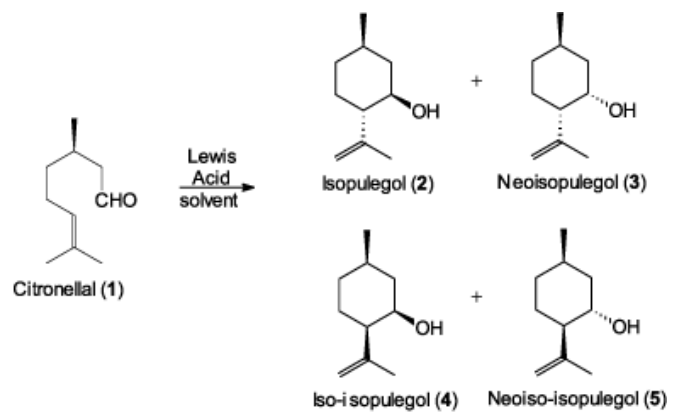
Feladatok 1.

F6.1. Hogyan lehet előállítani az alábbi vegyületet?

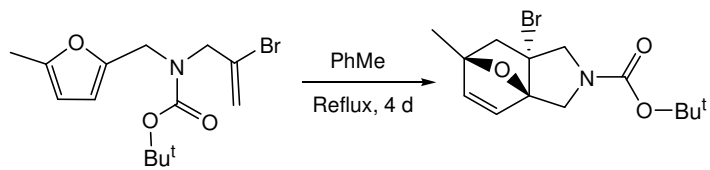
Feladatok 2.

F6.2. Hogyan megy végbe az alábbi átalakulás?

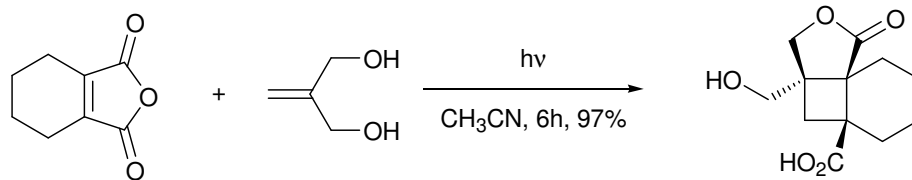
Feladatok 3.

F6.3. Hogyan megy végbe az alábbi átalakulás?

Feladatok 4.

F6.4. Hogyan megy végbe az alábbi átalakulás?

Ajánlott olvasmányok

- R. O. C. Norman, J. M. Coxon (1993): Principles of organic synthesis. 3rd ed. Blackie Academic and Professional, London. 811 pages, pp. 270-298.
- J. R. Hanson (2002): Organic synthetic methods. Royal Society of Chemistry, Cambridge. 175 pages, pp. 71-73.
- C. Willis, M. Wills (1995): Organic synthesis. (Series Ed: S. G. Davies. Oxford Chemistry Primers, 31.) Oxford University Press, Oxford. 92 pages, pp. 26, 38.
- Bergmann-reakció és antibiotikumok:
  - ▶ http://en.wikipedia.org/wiki/Bergman_cyclization
  - ▶ http://www.chem.wisc.edu/areas/organic/studsemin/erwin/bergman_files/v3_document.htm
- L. Brandsma, H. D. Verkuijsse (1981): Synthesis of acetylenes, allenes and cumulenes. 1st ed. (Studies in Organic Chemistry, 8.) Elsevier, Amsterdam. 276 pages.
- Periciklusos reakciók:
  - ▶ http://en.wikipedia.org/wiki/Pericyclic_reaction
- Diels-Alder-reakciók:
  - ▶ http://en.wikipedia.org/wiki/Diels-Alder_reaction
  - ▶ <http://www.organic-chemistry.org/namedreactions/diels-alder-reaction.shtml>
- 1,3-Dipoláris cikloaddíciók:
  - ▶ http://en.wikipedia.org/wiki/1%2C3-dipolar_cycloaddition
  - ▶ http://en.wikipedia.org/wiki/Azide_alkyne_Huisgen_cycloaddition
  - ▶ http://en.wikipedia.org/wiki/Diazoalkane_1%2C3-dipolar_cycloaddition
  - ▶ <http://en.wikipedia.org/wiki/Ozonolysis>
  - ▶ <http://www.organic-chemistry.org/namedreactions/huisgen-1,3-dipolar-cycloaddition.shtml>
- Elektrociklusos reakciók:
  - ▶ http://en.wikipedia.org/wiki/Electrocyclic_reaction
- Én-reakciók:
  - ▶ http://en.wikipedia.org/wiki/Ene_reaction
  - ▶ <http://www.organic-chemistry.org/namedreactions/alder-ene-reaction.shtml>